

POST-KEYNESYEN İKTİSAT VE JOAN ROBINSON

Sevinç Mihçi*

I. Giriş

1970 lerin başında ortaya çıkan iktisadi kriz varolan ekonomik teorilerin eleştirilmesini ve sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Diğer bir deyişle, 1970 lerden itibaren iktisat teorisinde de bir kriz yaşanmaya başlamıştır. Varolan teorilere ve bunların uzantısı olan politikalara güvenin sarsılmasından dolayı alternatif teori ve politika üretmek için çalışmalar yoğunluk kazanmıştır.

Post-Keynesyen iktisat ortodoks teoriye karşı çıkan yaklaşımlar arasında en güçlülerindedir. Hernekadar Post-Keynesyen görüşün temelleri 1950 lerde atılmaya başlanmışsada, 1970 lerden sonra artan alternatif arayışlarının etkisiyle bu görüş doğrultusunda yapılan çalışmalar hız kazanmıştır.

Bu çalışmada Post-Keynesyen iktisadi düşüncenin incelenmesi temel alınacaktır. İnceleme hem yöntemsel hem de teorik alanlarda yoğunlaşacaktır. Bu çerçevede Post-Keynesyen iktisadi düşüncenin ilk savunucularından olan Joan Robinson'un katkıları da çalışmanın bir bölümünü oluşturacaktır.

Çalışmanın temel amacı Post-Keynesyen iktisadi analizlerin ortodoks neo-klasik teoriye ne oranda alternatif olabileceği ve Joan Robinson'un bu iktisadi görüş içindeki ağırlığının ne olduğu sorularına cevap aramak olacaktır.

Buna göre ikinci bölümde Post-Keynesyen iktisadın yöntemsel ve teorik önermeleri incelenecektir. Üçüncü bölümde ise Joan Robinson'un yöntemsel ve teorik çalışmaları Post-Keynesyen

* H.Ü., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, Araştırma Görevlisi

iktisadi görüş bağlamında özetlenmeye çalışılacaktır. Son bölümde ise çalışmanın sonuçlarına yer verilecektir.

II. POST-KEYNESYEN İKTİSADIN SORUNSALI

Post-Keynesyenler genel olarak ortodoks teoriyi tatminkar bulmayan ve entellektüel birikimini Keynes ile temellendiren bir grup olarak niteleniyor ve ayrıca ortodoks teori karşısındaki en güçlü alternatif olarak değerlendiriliyor (Crotty, 1980:20). Ortodoks öğretinin egemen olduğu üniversitelerde öğretilen ve Keynes'in görüşleri olarak sunulan yaklaşımların Keynes'den bir sapma olduğu görüşünde birleşiyorlar. Ayrıca uğraş alanlarını bir yandan Keynes'in Genel Teori de bahsettiği konuları genişletmek, açmak ve günümüze getirmek olarak, diğer yandan ise Keynes'in çalışmalarından ortaya çıkarılabilecek fakat Keynes tarafından bahsedilmemiş milli gelirin bölüşümü, iktisadi büyüme teorisi ve bunun uzantısı olan iktisadi dalgalanmalar olarak belirleme uğraşı içindedirler (Tarshis, 1980:10).

Post-Keynesyen iktisatçıların uğraş alanları o kadar geniştir ki neredeyse ortodoks iktisadi görüşün tüm alanlarına elatmışlardır. Bu nedenle iktisat yazınında bu iktisadi görüşü yeni bir paradigma olarak değerlendirme çabalarına rastlıyoruz (Bober, 1988:vii; Eicher ve Kregel, 1975:1293).

Post-Keynesyen iktisadi görüşün ortodoks teoriden ayrılmasının ve yerine yeni bir yapı koymaya çalışmasının temelinde yöntemsel farklılık ve bunun uzantısı olan teorik farklılıklar yatmaktadır.

1. Yöntemsel Yaklaşım

Post-Keynesyen iktisatçıların görüşlerindeki farklılığın temelinde iktisat teorisinde zamanın yorumlanması yatmaktadır. İktisadi süreçler mantıksal zaman içinde değil tarihsel zaman içinde gerçekleşmektedir (Tarshis, 1980:10). Diğer bir deyişle, Post-Keynesyen teori, diğer analizlerin tersine, birincil olarak tarihsel bağlamda zaman içinde genişleyen bir iktisadi sistemin açıklanması ile uğraşır (Eicher ve Kregel, 1975:1294).

Eğer bir ekonomi tarihsel zaman içinde var oluyorsa zamandaki her nokta bir diğerinden farklıdır. Her bir nokta kimileri

gerçekleşen, kimileri gerçekleşmeyen belirsizlik içinde alınmış kararların sonucu olan kendi tarihlerine sahiptir. Ayrıca her noktada bireyler bugünkü kararlarını ve davranışlarını etkileyecek gelecek için beklentilere sahiptirler (Kregel, 1975:34). Diğer bir deyişle, analizlerde sadece zaman içindeki değişiklikler değil değişikliklerin arkasındaki faktörler-değişiklikleri meydana getiren bugünkü kararların üzerindeki hem geçmişin hem de gelecek için beklentilerin etkisi - de dikkate alınmalıdır (Eicher ve Kregel, 1975:1294). Burada geçmişin etkileri derken elbetteki ekonomilerin tarihsel süreç içinde edindikleri yapısal özellikler kastedilmektedir.

Zamanı bu şekilde değerlendirmek Post-Keynesyen iktisadi analize dinamik bir boyut kazandırmaktadır. Post-Keynesyenler analizlerini karşılaştırmalı dinamik analiz olarak nitelendirmektedirler.¹ Karşılaştırma bir zaman süreci içinde yapılmakta, böylece diğer güçlerin etkilerinin sonuçlarının görülmesine izin verilmekte ve sisteme bütün bu etkiler ortaya çıktıktan sonra bakılmaktadır.

Ancak bu karşılaştırmalı dinamik analizin amacı, belirli koşullar altında hayali bir ekonominin belirsiz bir şekilde zaman içinde nasıl genişlediğini açıklamak değildir. Bunun yerine tarihte neden serbest piyasa ekonomilerinin büyüme deneyimlerinin bu kadar çok düzensizlik ve dalgalılık gösterdiğini açıklamaktır (Eicher ve Kregel, 1975:1296).

Sonuç olarak, Post-Keynesyenler ekonomilerin dengesizliklerinin analizine daha fazla önem verirler. Daha açık bir ifade ile Post-Keynesyen iktisadın odağını iktisadi yapının neden aksadığı ve neden dengesizliklerin görüldüğünü araştırmak ve açıklamak oluşturmaktadır.

Diğer bir deyişle tarihte sık sık istikrarsızlıklar görüldüğünden dolayı, teorik amaç neo-klasik iktisattaki gibi ençoklaştırma ve etkinlik koşulları altında iktisadi birimlerin olası davranışlarını öngörmek yerine gözlenen reel dünyayı açıklamaktır (Bober, 1988:ix).

Post-Keynesyen iktisatçılar bu farklı yöntemsel yaklaşımları yolu ile ekonomileri bir bütün olarak inceleyerek, makro ve mikro

¹Daha fazla bilgi için bkz. Kregel (1975:36), Bober (1988:258-259).

ayrımına gitmeden, iktisadi analizler gerçekleştirmektedirler. Bu oluşum örneğinin gelir dağılımının büyüme ile ilişkilendirildiği, yatırımların birikim ile, fiyatlandırmanın gelir dağılımı ile etkileştiği bir teorik yapı ortaya çıkarmaktadır.

Bu teorik yapı temelini yöntemsel yaklaşımdan alarak, neo-klasik iktisat teorilerine hemen hemen her alanda alternatif oluşturma potansiyeline sahip bir çatı oluşturmaktadır.

2. Teorik Taklaşım

A. Gerekli, Potansiyel ve Gerçekleşen Büyüme Oranları Arasındaki İlişkiler

Post-Keynesyen iktisatçıların iktisadi analizlerini alışılmış makro, mikro analizler veya kısa dönem, uzun dönem analizleri gibi ayrıştırmalara giderek incelemek oldukça zordur. Zorluk farklı bir yöntemsel yaklaşımla kurulmaya çalışılan bir paradigmayı varolan neo-klasik ortodoks yaklaşımla değerlendirme çabasıyla kaynaklanmaktadır. Ayrıca yukarıdaki kavramların kapsamlı Post-Keynesyen iktisadi analiz içinde neredeyse tamamen iç içe geçmiş olmaları bu çabanın nesnel zorluğunu oluşturmaktadır. S. Bober (1988:257) Post-Keynesyen yaklaşımı şöyle tanımlamaktadır: "... makro, mikro yapıları, parçaların biraraya getirilmesinden çok, onların eşanlı hareket eden fonksiyonlarından oluşan bir bütün içinde sentezleyen çerçevedir."

Buna karşın eğer Post-Keynesyen iktisat için bir genelleme yapmamız gerekirse şöyle bir ifade kullanmak mümkündür: bir yandan neo-klasik büyüme teorisini ciddi bir şekilde eleştirip yerine yeni bir teori koymaya çalışırken, diğer yandan Walrasyen genel denge teorisini tamamı ile red etmektedir. Teorik yaklaşımının bir bölümünü Keynes'in hiç geliştirmedeği büyüme teorisi ve buna bağlı olarak sermaye, bölüşüm teorileri, diğer bölümünü ise, Keynes'in Genel Teori de büyük ölçüde bahsettiği fiyatların, yatırım ve tasarruf miktarlarının nasıl belirlendiği oluşturmaktadır.

Post-Keynesyen iktisatçıların büyüme konusundaki genel görüşü ekonomilerin büyüme oranını dışsal olarak kabul edilen tarihsel birikim oranının belirlediğidir. Bu birikim süreci de bütün iktisadi, sosyal ve politik kurumlar tarafından etkilenir (Crotty, 1980:21).

Daha açık şekilde ifade edersek, bir ekonominin uzun dönem büyüme oranını belirleyen etkenler: i) başlangıç sermaye donanımı, ii) reel ücretler (bir uzantısı olan reel tasarruf oranı), iii) emek gücünün büyüme oranı, iv) teknik ilerleme oranıdır (Eicher ve Kregel, 1975:1295).

Bu noktada akla şu sorular geliyor: bu etkenler gerekli (warranted) ve tam istihdam için yeterli büyüme oranını sağlar mı? Bu durumda istikrarlı bir büyüme oranından bahsedilebilir mi? Post-Keynesyen iktisatçılar arasındaki görüş ayrılıkları bu soruların cevaplanma süreci içinde ortaya çıkmaktadır.

Post-Keynesyen iktisatçıların büyük bir bölümü ve özellikle yeni dönem iktisatçıları² dengeli ve istikrarlı bir büyüme oranının var olabileceğini red etmektedirler. Diğer bölümü oluşturan iktisatçılar ise dengeli bir büyüme oranı gerçekleşse bile bu gerçekleşen büyüme oranının hem gerekli³ büyüme oranından farklı olacağını hem de tam istihdamı sağlamayacağını iddia etmektedirler.⁴

Post-Keynesyen iktisatçıların arasında yer alan ikinci grubun oluşturduğu önermelerin temelinde tarihsel birikim oranının belirlediği potansiyel (doğal) büyüme oranı vardır. Burada potansiyel büyüme oranı ile gerekli büyüme oranı karşılaştırılarak, varolan ve dışsal olarak belirlenen kaynakların istikrarlı büyümeyi olası kılıp kılmadığı veya ekonomide tam istihdamın varlığı soruları incelenir. Eğer potansiyel büyüme oranı (G_p) gerekli büyüme oranından (G_w) büyük ise, bu durum ekonomide artan bir işsizler ordusunun varlığını gösterir. Buna karşın eğer G_w , G_p den büyük ise, büyüme eninde sonunda yavaşlayacaktır. Dolayısıyla istikrarlı büyümeyi sağlayan koşullar yerine gelse bile [G_a

²Crotty (1983:20) bu gruba Paul Davidson, Hyman Minsky, G.L.S. Shackle, Sidney Weintraub, A. Eicher ve J. Kregel'i dahil ediyor. Ayrıca bütün gruplara dahil edilebilir dediği J. Robinson' dan bu grupta da bahsediyor.

³Burada kastettiğimiz büyüme oranı Harrod-Domar modelindeki gerekli büyüme oranıdır. Büyüme ile ilgilenen Post-Keynesyen iktisatçılar gerekli büyüme oranını temel alarak önce istikrarlı büyüme için gerekli koşulları belirtmekte, daha sonra gerekli büyüme oranındaki değişikliklerin ve bu orandan sapmaların nedenlerini araştırmaktadırlar (Eicher ve Kregel, 1975:1296).

⁴Bu görüşün ilk ciddi savunucusu J. Robinson'dur. Daha fazla bilgi için bkz. (Robinson 1965)

(gerçekleşen büyüme oranı)= G_w], beraberinde işsizlik görülebilir yada süreç içinde büyüme oranı değişebilir.

İstikrarsızlığın ve dengesizliğin varlığını savunan iktisatçıların teorileri yatırımların ve tasarrufların belirlenme sürecinin incelenmesini baz almaktadırlar. Yatırımları birikimin temeli olarak görüp yatırımlar ile faiz oranı arasındaki ilişkinin varlığını sorgulamaktadırlar.

Bu modelde beklentiler odak haline gelmektedir. Bireyler, gelecek belirsiz olduğuna göre, bugünkü kararlarını gelecek için beklentilerine göre yaparlar. Analize beklentileri sokmanın yolu ise neo-klasik iktisattan farklı olarak paraya değer biriktirme aracı olmak gibi bir özellik yükleyerek gerçekleştirilir. Özellikle girişimciler yatırımlarını, parayı elde tutmanın alternatifi olan, beklenen kar oranlarına göre yaparlar. Gelecek tamamı ile belirsiz olduğuna göre girişimcinin beklentileri "hayvansal içgüdüler" tarafından belirlenir. Dolayısıyla istikrarlı, düzenli bir yatırım fonksiyonundan bahsetmek çok zordur (Crotty, 1980:23; Eicher ve Kregel 1975:1301-1302). Böylece birçok modelde yatırımlar dışsal olarak ele alınmaktadır (Yellen, 1980:15).

Yukarıda bahsedilen etkenler yatırımlar ile faiz oranı arasındaki ilişkinin kopmasına neden olmaktadır. Bilindiği gibi Keynesyen teoride sermayenin marjinal etkinliği ile faiz oranlarına dayalı bir yatırım fonksiyonu elde edilir. Fakat gelecek belirsiz olduğu için beklentiler de istikrarsız ve dalgalı olur. Dolayısıyla beklenen kar oranlarına bağlı olan sermayenin marjinal etkinliğini hesaplamak zorlaşır. Böylece faizlerle yatırım talebi arasında düzenli ve istikrarlı bir ilişki tanımlanamaz hale gelir.

Bir diğer grup Post-Keynesyen iktisatçı ise faiz oranlarından bağımsız olarak hesaplanabilecek, heterojen sermaye mallarını birleştirerek toplam sermaye miktarını gösteren, mantıksal olarak tutarlı bir endeksin varlığı iddialarını çürütmüşlerdir.⁵ Dolayısıyla bu çaba da faiz oranları ile yatırım talebi arasında tek düze bir ilişkinin varlığını red etmek için yeterli bir delil oluşturmaktadır.

⁵Crotty (1980:22) bu gruba Garegnani, Robinson ve Scraffa'yı dahil etmektedir.

Sonuç olarak, yukarıda bahsettiğimiz iki durumda da yatırımlar ile faiz oranları arasındaki düzenli ilişkinin bozulması, hem faktör fiyatları ile teknik seçimi arasındaki ilişkiye ($K/L=w/r$), dolayısıyla neo-klasik büyüme teorisine⁶ hem de kısa dönem IS-LM analizine şüphe ile yaklaşılmasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle, istikrarı ve dengeyi içeren tüm makro modeller Post-Keynesyenler tarafından bir çırpıda tutarsız hale getirilmeye çalışılmıştır.

Bu noktada, Post-Keynesyen iktisatçılar neo-klasik ortodoks teorileri red etmekte iseler, ekonomik faaliyetleri nasıl açıklamaktadırlar sorusu akla gelmektedir.

B. Gelir Dağılımı ve İktisadi Büyüme

Post-Keynesyen teori gelir dağılımını ekonomik faaliyetlerin ve özellikle büyüme oranının önemli bir belirleyicisi olarak kabul etmektedir. Politika aracı olarak kullanılabilirliği de bölüşümün Post-Keynesyen teorideki önemini arttırmaktadır.

Bu modelde⁷ 1) milli gelir işgücü ve sermayedarlar arasında bölüşülmektedir; 2) ücretler, piyasa güçleri, toplu sözleşmeler veya toplumsal alışkanlıklar yolu ile belirlenmekte, milli gelirden arta kalan ise kar olarak sermayedarlara gitmektedir; 3) her iki grubun marjinal tasarruf eğilimi farklıdır ve işgücünün tasarruf eğilimi (S_w) sermayedarın tasarruf eğiliminden (S_p) küçüktür.

Bu modele göre, dışsal olarak belirlenen yatırımların artması, bölüşümün değişmesini ve karın payının artmasını gerektirir. Diğer bir deyişle, tasarruf yatırım eşitliği, yani mal piyasası dengesi, gelir dağılımı yolu ile sağlanır. Gelir dağılımı ise, yatırımların bir fonksiyonudur. Bu yolla reel ücretler de bu bölüşüm ilişkisi içinde açıklanır. Yatırımları finanse edecek gerekli tasarruf, yatırımların gelir dağılımında ortaya çıkardığı değişiklik yolu ile sağlanır.

⁶Bilindiği gibi neo-klasik büyüme teorisinde işsizlik durumunda emeğin görece fiyatı (w/r) değişir; buna göre yeni teknikler seçilir (K/L) ve tam istihdam sağlanır.

⁷Burada modelin sonuçlarından bahsedilecektir. Bu modelin detaylı açıklaması için bkz. Yellen (1980:15-25); Eicher ve Kregel (1975:1293-1314) ve Kregel (1973:53-172).

Nominal ücretler ise kurumsal faktörler tarafından dışsal olarak belirlenir. Her iki durumun sonucu olarak işgücü piyasasında gerçekleşecek bir uyum süreci ile tam istihdamı sağlayacak bir mekanizma yoktur. Çünkü reel ücretler mal piyasasında, bu piyasayı dengeye getirecek şekilde belirlenir.

Post-Keynesyen iktisatçılar enflasyonu da gelir dağılımı bağlamında açıklamaktadırlar. Enflasyonun sınıflar arasındaki bölüşüm mücadelesinden kaynaklandığını söylemektedirler (Crotty, 1980:23; Yellen, 1980:18). Reel ücretler mal piyasasında, fiyatlar genel düzeyinin değişmesine bağlı olarak belirlendiğine göre, eğer kurumsal faktörlerden dolayı nominal ücretler artarsa, reel ücretleri değiştirmek için fiyat düzeyi firmalar tarafından belirlenen mal fiyatları ile artırılır. Diğer bir deyişle, işgücü bölüşümde payını artırmak için nominal ücretleri artırırsa, sermayedarlar karın payının sabit kalması ve yatırımları finanse etmek için ürünlerin fiyatlarını artırır.

Bu aşamada ürün fiyatlarının belirlenmesi gündeme geliyor. Post-Keynesyen modelde ürün fiyatları "mark-up" fiyatlandırma yöntemine göre belirlenir. Bu fiyatlandırmanın seçilmesinin en büyük nedenlerinden biri piyasalardaki egemen yapının eksik rekabet koşulları olarak gözükmektedir. Bu yöntemle göre fiyatlar birim maliyet üzerine bir kar marjı koyularak belirlenmektedir. Kar marjını belirlemek üreticilerin elinde olduğu için fiyatlar talepten bağımsız olarak üreticiler tarafından belirlenir. Bu da bir başka neo-klasik önermeyi, "fiyatlar tam rekabet koşullarında marjinal hasılatın marjinal maliyete eşit olduğu düzeyde belirlenir" önermesini, red etmektedir.

Sonuç olarak, Post-Keynesyen iktisatçıların asıl uğraş alanları neo-klasik ortodoks iktisat teorilerini eleştirmektir. Bu eleştirileri özellikle neo-klasik iktisatta gördüğümüz karşılaştırmalı durağan analiz ve dolayısıyla denge kavramları üzerinedir. Analizlerinin ağırlığını eleştiriler oluşturduğu için Post-Keynesyen analiz sık sık pozitif bir yaklaşım olmaktan çok negatif bir yaklaşım olarak nitelenmiştir (Kregel, 1973:204).

Fakat bu yorumlar Post-Keynesyen iktisadi analizlerin pozitif önermeler içermediği anlamına gelmemelidir. Yukarıda görüldüğü gibi, bir çok iktisadi faaliyeti kendi yöntemleri ile açıklama

uğraşına girmektedirler. Bu durum özellikle de yeni dönemde yapılan analizlerde görülmektedir.

Post Keynesyen iktisadın temelleri Genel Teori'nin yazılmasından sonra, özellikle Keynes'i neo-klasik iktisat ile birleştirip neo-klasik sentezin oluşturulması ve Keynes'in analizlerini Walrasyen Genel Denge içinde tartışılması çabalarının ortaya çıktığı 1950 lerden sonraki dönemde Cambridge iktisat okulunda odaklanan neo-klasik iktisadın eleştirisi ve Keynes'in görüşlerini yeniden değerlendirmeye çabalarında aranmalıdır. Özellikle Joan Robinson'un görüşleri Cambridge'deki bu tartışmaların başlangıç noktası sayılabilir (Akyüz, 1980:659).

III. JOAN ROBINSON'UN SORUNSALI

Joan Robinson'u inceleyen birçok iktisatçı onun yönteminde ve teorik analizlerinde özellikle Marshall ve Keynes'in önemli etkileri olduğu görüşünde birleşmektedirler (Gram ve Walsh, 1983:518; Akyüz, 1983:63).

Joan Robinson'un çalışmalarının özünü genel denge ve karşılaştırmalı statik analizi eleştirmek oluşturmaktadır. Burada genel denge teorilerinden anlaşılan Post-Walrasyen gelenektir. Joan Robinson Post-Walrasyen genel denge teorilerini neo-klasik iktisat ile özdeşleştirmektedir. Dolayısıyla asıl eleştirisini neo-klasik iktisada yöneltmektedir. Bu geçerliliğini red ettiği teorilerin yerine, olabildiğince kendi görüşleri doğrultusunda teoriler getirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda iktisat yazınına özellikle sermaye ve bölüşüm teorileri çerçevesinde katkılarda bulunmuştur.

1. Yöntemsel Yaklaşım

Joan Robinson'un iktisadi analizlerinin özünü onun yöntemsel yaklaşımı oluşturmaktadır. Bu nedenle analizlerinin çok azında sayısal ifadelerle rastlanmaktadır. Onun bu tarzı çalışmalarının ideolojik temellerden öte birşey olmadığı eleştirilerine dahi maruz kalmasına neden olmuştur (Gram ve Walsh, 1983:518).

Bir önceki bölümde bahsedilen yöntemlerin hemen hemen hepsinin kökleri Joan Robinson'un görüşlerine dayanmaktadır. Dolayısıyla iktisatta zaman ve denge kavramlarının analizi onun

yönteminin başlangıç noktasıdır. Ona göre Keynesyen devrim denge kavramından zaman kavramına geçişte yatar (Robinson, 1973:3).

Robinson Walrasyen genel denge teorisini eleştirirken odak noktası olarak "dengeye gelme sürecini" aldığını söylemektedir ve asıl olarak bu sorunla ilgilendiğini vurgulamaktadır. Bu da dengeyi bir süreç içinde incelemenin, yani dengenin varlığını ve hareketini tarihsel zaman bağlamında incelemenin ve sorgulamanın gerekliliğini öne çıkarmaktadır. Joan Robinson'a göre denge analitik bir soyutlamadan öte birşey değildir. Eğer biz dengede bir ekonomiyi inceliyorsak böyle bir analizin sonuçları bize tarihsel zaman içinde meydana gelen beklenmedik bir değişikliğin etkilerini diğer bir deyişle ampirik olayları gösteremez (Robinson 1974, Vol 5:50).

Buradan hareketle uzun dönemin gelecekte bir tarih olmadığını, bunun bugünle ilişkilendirilemeyen hayali bir durum olduğunu söylemektedir. Tüm bu yöntemsel yaklaşım dengenin varlığı konusundaki kaygılarını dile getirmek içindir.

Ona göre, "eğer ekonominin zaman içinde varlığını kabul edersek, bu tarihin değiştirilemez geçmişten gelip, bilinmeyen geleceğe doğru gittiğidir; uzayda sallanan sarkacın mekanik bir benzetmesi olan denge ulaşılamaz bir duruma gelir (Robinson 1973:5)."

Robinson'un yöntemsel yaklaşımının bir diğer önemli bölümünü ise beklentiler ve belirsizlikler hakkındaki görüşleri oluşturur. Ona göre Keynes'in sorunsalının temelinde belirsizlik yatar; kararlar gelecek hakkındaki beklentilerimiz temeline dayandırılarak alınır (Robinson 1971, Vol. IV:96). Bu görüşler doğrultusunda şöyle demektedir: "Ben klasik iktisat teorisini gelecek hakkında çok az bilgimiz olduğu gerçeğini göz ardı ederek, hassas ve ince teknikler ile bugünü incelediği için suçluyorum (Robinson, 1973:4).

Elbetteki Robinson'un bu yöntemsel yaklaşımlarının tutarlı ve tutminkar teorik uzantıları iktisat yazınında önemli bir yer tutmaktadır. Ancak H. Gram ve V. Walsh (1983:518)'a göre, "onun formel teoriye yönelmesinin nedeni daima iktisadi sorunların politik yanı olmuştur."

2. Teorik Yaklaşım

Joan Robinson'un iktisadi önermelerinin hemen hepsi daha sonra Post-Keynesyen iktisatçılar grubuna dahil olan tüm iktisatçılar tarafından kabul edilmiş ve zaman zaman farklı iktisatçılar tarafından genişletilip derinleştirilmeye çalışılmıştır. Daha önce bahsedildiği gibi Robinson çalışmalarında sayısal ifadeler yerine sözel ifadeler kullanarak önermelerini açıklamaya çalışmıştır. Robinson'un açıkça formüle etmediği bir takım önermelerini yeni Post-Keynesyenler⁸ olarak nitelenen bir grup iktisatçı sayısal modeller kurarak genişletip formüle etmişlerdir. Bu çalışmalar Robinson'un büyüme ve uzun dönem denge üzerine söylediklerinden daha çok kısa dönem dengesizlik analizleri üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu durum yeni bir paradigma oluşturma çabası içinde iktisadi olayları Post-Keynesyen önermeler doğrultusunda açıklama sürecinde ortaya çıkmaktadır.

Daha önce Robinson'un sermaye ve büyüme teorilerine katkıda bulunduğu söylenmişti. Bu bağlamda ilgilendiği başlıca iktisadi sorunlar şunlar olmuştur; i) sosyal artığın miktarını, birikim oranını ve teknik değişikliği hangi güçlerin belirlediği; ii) birikim sürecinde artığın bölüşümünü neyin belirlediği; iii) birikim sürecinin hangi özelliklerinin dönemsel büyük işsizliklere neden olduğu; iv) enflasyon, iş çevrimleri ve kapitalizmin uzun dönem büyümesi arasında bir ilişkinin olup olmadığı; v) enflasyonsuz tam istihdamı sağlayan başarılı bir politika için politik ve yapısal ön koşulların neler olduğu.

Görüldüğü gibi Robinson özellikle ekonomilerin büyüme süreçleri ile ilgili hemen hemen tüm sorunlarla ilgilenmiştir. Keynes'de uzun dönem büyüme süreci ile ilgili hemen hemen hiç bir teori olmadığı için Robinson büyüme analizlerinde klasik iktisatçılardan etkilenmiştir. Özellikle Marx'ın yeniden üretim şemasının izleri Robinson'un çalışmalarında görülmektedir (Akyüz, 1983:66).

Büyüme ile ilgili çalışmalarında başlangıç olarak sermayenin doğası ile ilgilenmiştir. Sermaye konusuna ilgisi sermaye nasıl ölçülür sorusu çerçevesinde olmuştur.

⁸Yellen (1980:15) bu gruptaki iktisatçılara P. Davidson, A. Eicher, G. Harcourt, J. Kregel, H. Minsky ve S. Weintraub'u dahil etmektedir.

Bu çalışmalar doğrultusunda genel denge çözümlerinde, sermayenin görece fiyatının kar oranı ile birlikte bulunduğunu, bundan dolayı sermayenin değerine kar oranlarından bağımsız bir anlam yüklemenin olanaksız olduğu sonucuna varmıştır. Buna ek olarak, belirsizliklerin yoğun olduğu bir dünyada sermayenin değerini yani fiyatını bulmak da çok zordur. Tüm bunlar kar oranları ile sermaye birikimi arasındaki fonksiyonel ilişkiyi koparır. Yani yüksek kar oranlarının olduğu yerde sermaye yoğunluğu çok da olabilir az da. Bu durum neo-klasik iktisadın en önemli önermelerinden birinin reddidir. Fakat bütün bunlara karşın, Robinsón neo-klasik denge kavramını eleştirirken şöyle demektedir: "Sorun sadece sermayenin ölçümü gibi gösterilmektedir. Asıl sorun zamanın yok edilmesidir. Dengedeki bir dünyada, geçmiş ile gelecek arasında bir fark yoktur; tarih yoktur ve nihayet Keynes'e ihtiyaç yoktur (Robinsón, 1973:6).

Kısacası sermayenin ölçümü sorunu neo-klasik iktisadın cevap veremediği bir sorudur. Fakat asıl mesele dengeyi tarihsel bir süreç içinde incelemek yani geçmiş ile geleceğin dengeye gelme süreci üzerindeki etkilerini incelemektir. Robinsón'a göre beklentilerin gerçekleşmediği bir dünyada dengeye yer yoktur.

Hernekadar dengenin varlığını red etse de uzun dönemde dengenin var olabilmemesinin koşullarından bahsettiği çalışmaları vardır. Robinsón uzun dönem dengesinin koşullarının kurumsal yani dışsal olarak belirlendiğini varsayar. Bunların arasında teknik koşullar, gelir dağılımı, yatırım politikaları, ücret politikaları ve mali koşullar sayılabilir. Bu koşullar birbirinden bağımsız olarak hareket eder. Ancak uzun dönemde denge, bahsedilen kurumsal etkenlerin bir arada uyum içinde hareketiyle olasıdır. Buradaki en önemli nokta da yatırımı gerçekleştiren firmaların beklentilerinin gerçekleşmesi ve gelir dağılımının oluşturacağı talebin makine ve teçhizatın normal kapasitede çalışmasını sağlamasıdır (Gram ve Walsh, 1983:534).

Bu bağlamda, bütün bu etkenler gereği gibi hareket etse ve dengeye ulaşılsa bile bu tam istihdamı sağlamaz. Bir önceki bölümde bahsedildiği gibi, potansiyel büyüme oranı (G_p) nın gerekli büyüme oranının (G_w) dan büyük olması tam istihdamı engeller.

Kısacası uzun dönem denge, özellikle oluşması zor görünen diğer koşulların yanı sıra, beklentiler gerçekleşmediği sürece ulaşılmaması olanaksız hayali bir durumdur. Eğer birbirinden bağımsız bütün koşullar yerine gelse ve denge oluşsa bile bu noktada tam istihdamın sağlanması tamamen bir tesadüftür.

Robinson denge analizi çerçevesinde yeri geldikçe bölüşüm sorunundan bahsetmiştir. Yatırımların tasarrufları belirlediği noktadan hareketle bölüşüm sorununu çözümüleme yoluna gitmiştir (Robinson 1971 Vol IV:104). Milli gelir emek ve sermaye arasında bölüşüldüğüne göre ve farklı gelir gruplarındaki bireylerin tasarruf eğilimleri farklı olduğuna göre, yatırımlardaki bir değişiklik gelir dağılımının değişikliğini getirebilir.

Robinson'un kısa dönem denge analizi hakkında da çeşitli görüşleri vardır. Robinson'a göre, kısa dönem dengenin belirleyenleri, yatırım oranı, nominal ücretler ve rantiyelerin gelirine bağlıdır (Gram ve Walsh, 1983:537). Robinson mal piyasalarında fiyatların "mark-up" fiyatlandırma yöntemi ile gerçekleştiğini, yani birim maliyet başına eklenen bir kar marjı ile belirlendiğini söylemekte, dolayısıyla fiyatların belirleyenin nominal ücretler olduğunu belirtmektedir (Robinson, 1973:6). Kısa dönemde kar marjları ile nominal ücretler veri kabul edilirse bütün etkinlik yatırımlardadır. Yatırımlar da beklenen kar oranlarına bağlıdır. Beklentiler belirsizlik içerdiği için istikrarlı ve tutarlı bir yatırım fonksiyonundan bahsedemeyiz. Bu da kısa dönem dengesizliklerin asıl nedenidir (Gram ve Walsh, 1983:530-540). Dolayısıyla bu kısa dönem analizi tutarsızlıklar içerir ve otomatik dengeye ulaşma sürecini kesintiye uğratar.

Özetlenecek olursa, Robinson bir önceki bölümde Post-Keynesyen iktisatçıların teorik analizleri olarak sunulan tüm alanlarla ilgilenmiş ve incelemelerde bulunmuştur. Örneğin bir yandan dengenin ulaşılamaz ve hayali bir kavram olduğunu söylerken, diğer yandan uzun dönem dengenin olası koşullarından bahsedip bunların varlığı durumunda bile tam istihdamın imkansızlığından bahsetmektedir. Dolayısıyla bütün bu görüşlerini birarada toplayan tutarlı bir model oluşturmak oldukça zor görünmektedir. Fakat genel olarak Robinson hakkında şunlar söylenebilir: temel olarak neo-klasik iktisadın eleştirisi ile analizlerine başlamış, bunu yaparken ilk başta Keynes'in görüşlerinden hareket etmiştir. Fakat

özellikle büyüme teorisi üzerine yaptığı araştırmalarında klasik iktisatçıların kavramlarını kullanmıştır. Eleştirilerini yaparken neo-klasik iktisadın ekonomik faaliyetlerin tarihsel zaman içinde gerçekleştiğini ve geleceğin belirsiz olduğu gerçeğini göz ardı etmesini temel yanlışlıklar olarak nitelendirmiştir.

IV. SONUÇ

1950 lerden sonra Robinson'un iktisat yazınına yaptığı katkılar Post-Keynesyen düşünce yönteminin ve iktisadi analizinin ilk nüvelerini ortaya çıkarmıştır.

Neredeyse hala onun görüşleri Post-Keynesyen öğretinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda Robinson kendini şöyle değerlendirmektedir: "Sol kanat Keynesyenleri olarak etiketlenen kavanoza ilk konanlardamım ve zaman içinde diğerleri dışarıya sızdığı için büyük bir bölümünü de ben oluşturmaktayım (Robinson 1971, Vol.IV:264).

Temel olarak Post-Keynesyen iktisadın uğraş alanı neo-klasik iktisadi ve özellikle de denge kavramını eleştirmek gibi gözükmektedir. Post-Keynesyen iktisatçılar başlangıç noktası olarak neo-klasik iktisadın mantıksal zaman içinde var olmasını ve tarihi, başka bir deyişle yaşadığımız nesnel zamanı, göz ardı etmesini almaktadırlar. Ayrıca bu bağlamda belirsiz gelecek karşısında alınan kararlarda beklentilerin önemi ve etkisi gerçeğinin neo-klasik iktisadi analizde yer almaması eleştirilerinin odak noktasını oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, hemen hemen bütün Post-Keynesyen iktisatçılar iktisadi analizlerin tarihsel zaman içinde yapıldığında dengeye ulaşmanın olanaksız olduğu görüşünde birleşmektedirler.

Bu yöntemsel yaklaşımdan yola çıkarak, fiyatların arz-talep koşullarınca belirlendiği, teknik seçiminde marjinal üretkenliğin etkinliği, bunların uzantısı olan yatırımların faiz oranlarına bağlılığı, IS/LM analizi, uzun dönemde tam istihdamın varlığı gibi neo-klasik iktisadın birçok temel teorik önermesi red edilmiştir. Böylece neo-klasik iktisadın temelini oluşturan genel denge ve durağan durum teorileri geçersiz kılınmaya çalışılmıştır.

Dengenin varlığını bu şekilde hemen hemen red etmelerine karşın, Robinson gibi kimi iktisatçılar uzun dönem dengeyi neredeyse imkansız koşullarından bahsetmiştir.

Post-Keynesyen iktisadi bahsedilen bu özelliklerinden dolayı iktisadi düşünce tarihi yazınında yeni bir paradigma olarak değerlendirme çabaları vardır.

Fakat Post-Keynesyen iktisadın temellerinin atıldığı dönemlerde ve özellikle Robinson'un görüşlerinde, yeni teoriler oluşturmak yerine eleştirilerin egemenliği görülmektedir. Eleştiriler ne kadar güçlü olursa olsun yeni bir paradigma oluşturmak için bir görüşün pozitif yanlarının da bulunması gerekmektedir. Yani iktisadi faaliyetleri kendi görüşleri doğrultusunda açıklayan teorik önermeler üretilmelidir. Bu bağlamda Post-Keynesyen iktisadın iktisat yazınına pozitif katkıları 1970'lerden itibaren yoğunluk kazanmıştır.

Kısacası, Post-Keynesyen iktisat neo-klasik iktisadi eleştirmek yolunda oldukça önemli mesafeler kat etmiştir. Fakat yeni teoriler üretme yolundaki başarısı, eleştiri alanındaki kadar görkemli olmamıştır. Buna rağmen, son yıllarda yoğunlaşan çalışmalar ile bu açık önemli ölçüde kapanmaya başlamıştır. Özellikle Post-Keynesyen görüşlerden hareketle geliştirilen Yeni Keynesyen yaklaşımlar, ağırlıklı olarak görüşlerini "mikro ekonomik temellerle" güçlendirerek, yeni (orijinal) teoriler üretme çabası içindedirler. Dolayısıyla, yakın bir gelecekte "Post-Keynesyen iktisat" veya son zamanlarda "Yeni Keynesyen iktisat", yeni bir paradigma olduğu kabul görmüş bir iktisat öğretisi olarak karşımıza çıkabilecektir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ Y. (1983); "Bir Devir Tarih mi Oluyor?", *Yapıt*, Ekim-Kasım 1983, 61-70.
- AKYÜZ Y. (1980); **Sermaye, Bölüşüm, Büyüme**, Ankara:A.Ü. Basımevi.
- BOBER S. (1988); **Modern Macroeconomics: A Post-Keynesian Perspective**, London:Routledge.
- CROTTY J.R. (1980); "Post-Keynesian Economic Theory: An Overview and Evaluation", *A.E.R.*, 70, 2, 20-25.
- EICHER A.S. ve KREGEL J.A. (1975); "An Essay on Post-Keynesian Theory: A New Paradigm in Economics", *J.E.L.*, 13, 1293-1314.
- GRAM H. ve WALSH V. (1983); "Joan Robinson's Economics in Retrospect", *J.E.L.*, 21, 518-550.
- KREGEL J.A. (1973); **The Reconstruction of Political Economy An Introduction to Post-Keynesian Economics**, Hong Kong:Mac Millan Press Ltd.
- ROBINSON J. (1973); "What Has Become of The Keynesian Revolution?", J.ROBINSON (Ed.), **After Keynes**, New York:Basil Blackwell, 1-11.
- ROBINSON J. (1965-1975); **Collected Economic Papers**, Vol:III, IV, V, Cambridge, Mass.: M.I.T. Press.
- TARSHIS L. (1980); "Post-Keynesian Economics: A Promise That Bounced", *A.E.R.*, 70, 2, 10-14.
- YELLEN J.L. (1980); "On Keynesian Economics and The Economics of Post-Keynesians", *A.E.R.*, 70, 2, 15-19.